

Mikołaj Getka-Kenig

ORCID 0000-0002-1180-064X

Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk

***Seminarium Nauki ścisłe i humanistyczne w służbie polityki w Europie doby Oświecenia / Sciences and Humanities in the Service of Politics in Enlightenment Europe, Instytut Historii Nauki PAN, Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa, 8 października 2021 roku***

W 2021 r. minęło 200 lat od śmierci Stanisława Kostki Potockiego, jednego z luminarzy polskiego oświecenia, który odznaczył się zarówno na polu nauki (jako archeolog i historyk sztuki oraz literatury), jak i polityki (jako poseł w okresie przedrozbiorowym, a potem członek i prezes Senatu, prezes Rady Stanu i Rady Ministrów w Księstwie Warszawskim oraz minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego w Królestwie Polskim). Przypadek Potockiego jest dość znamieny w kontekście bardziej powszechnego zjawiska w epoce oświecenia, czyli równoczesnego zajmowania się działalnością polityczną i naukową (zarówno w przypadku polityków interesujących się amatorsko nauką, jak i uczonych podejmujących się działalności politycznej). Właśnie temu charakterystycznemu połączeniu, które wciąż wydaje się zbyt mało rozpoznane i omówione przez badaczy oświecenia, zostało poświęcone dwujęzyczne (polsko-angielskie) seminarium wirtualne pt. *Nauki ścisłe i humanistyczne w służbie polityki w Europie doby Oświecenia/ Sciences and Humanities in the Service of Politics in Enlightenment Europe*. Zorganizował je 8 października 2021 r. Instytut Historii Nauki PAN we współpracy z Instytutem Badań Literackich PAN. Pomysłodawcami tego wydarzenia byli dr Jakub Bajer oraz dr Mikołaj Getka-Kenig z Pracowni Dziejów Oświaty i Antropologii Kultury IHN PAN, a głównym pretekstem wspomniana okrągła rocznica zgonu Potockiego. Łącznie w tym kameralnym spotkaniu wzięło udział siedmiu referentów z Polski, Rosji i Węgier. Dwudziestominutowe referaty były zgrupowane w trzy sesje, zwieńczone piętnastominutową dyskusją.

Seminarium rozpoczęło się krótkim słowem wstępnym organizatorów: dr hab. Joanny Schiller-Walickiej, prof. PAN, zastępcy dyrektora IHN PAN, kierownika Pracowni Dziejów Oświaty i Antropologii Kultury IHN PAN oraz prof. dr hab. Anny Grześkowiak-Krwawicz, kierownika Pracowni Literatury Oświecenia IBL PAN. W imieniu pomysłodawców wypowiedział się następnie dr Getka-Kenig, podkreślający przede wszystkim fakt, że pomysł seminarium zrodził się z chęci uczczenia Stanisława Kostki Potockiego.

Pierwsza sesja referatowa, którą prowadził dr Michał Piekarski (IHN PAN), obejmowała dwa wystąpienia, powiązane podobną perspektywą chronologiczną (czyli początkiem XIX w.). Referat prof. dr hab. Alicji Kuleckiej (Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego) pt. *Ku oświeceniu i rozumowi. Nauka w życiu politycznym Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego (1807–1830)* poświęcony był problemowi przenikania się elit intelektualnych i politycznych, a zwłaszcza angażowania się uczonych w pracę urzędniczą, również na najwyższych szczeblach hierarchii administracyjnej. Prof. Kulecka poruszyła również temat obecności nauki w ówczesnych wywodach teoretycznych, dotyczących rozwoju państwa (autorstwa Fryderyka Skarbka). W drugim referacie, wygłoszonym przez dr hab. Magdalenę Dąbrowską (Wydział Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego), pt. *Michał Murawjow w kręgu polityki (edukacyjnej) i edukacji (politycznej)*, tematem były polityczne konteksty spuścizny literackiej tytułowego bohatera, wychowawcy wielkich książąt i równocześnie współpracownika Uniwersytetu Moskiewskiego. Prof. Dąbrowska skupiła się na tych tekstach, które Murawjow napisał jako „lekcje władzy” dla swoich cesarskich podopiecznych.

Druga sesja, prowadzona przez dr Alicję Urbanik-Kopéc (IHN PAN), obejmowała trzy referaty wygłoszone w języku angielskim. Jako pierwsza wystąpiła prof. dr Tatiana Artemyeva (Pedagogiczny Uniwersytet Państwowy im. A.I. Hercena w Petersburgu). Jej referat pt. *Ivan Shuvalov as a historian* dotyczył wkładu tego rosyjskiego dygnitarza z czasów carycy Elżbiety w rozwój historiografii. Choć sam nie parał się pisarstwem historycznym, Szuwałow stał za pomysłem zaangażowania Woltera w opracowanie dziejów Rosji pod panowaniem Piotra Wielkiego. Dostarczał mu również materiałów źródłowych i pośredniczył w kontaktach z rosyjskimi intelektualistami. Drugi referat pt. *Political Science in the Service of Public Happiness: Joseph von Reviczky (1750–1815) and the Good Administration* wygłosił dr Tibor Bodnár-Király (Uniwersytet Loránda Eötvösa w Budapeszcie). Wystąpienie dotyczyło idei szczęścia publicznego i dobrej administracji w teoretycznych wywodach Josepha von Reviczky’ego, profesora Uniwersytetu w Peszcie. Z tekstów Reviczky’ego – których podstawowym politycznym kontekstem były napięcia pomiędzy biurokratyzującym się aparatem władzy (sterowanym z Wiednia), a oporną wobec tych przemian węgierską szlachtą – wyłania się wizja dobrej administracji jako tej opartej na przesłankach naukowych. Autorem trzeciego referatu pt. *Stanisław Kostka Potocki and the Warsaw Society of the Friends of Learning* był dr Mikołaj Getka-Kenig. Wystąpienie dotyczyło związków Potockiego z Towarzystwem (Królewskim) Warszawskim Przyjaciół Nauk, w tym przede wszystkim ideologicznych konotacji jego odczytów poświęconych historii sztuki i literatury, jak również mów pośmiertnych ku czci zasłużonych członków tej organizacji. Dla

Potockiego T(K)WPN pełniło rolę publicznego forum, na którym mógł on prezentować nie tylko ściśle akademickie ustalenia i interpretacje, ale również propagować swoje wizje polityczne.

Trzecia i zarazem ostatnia sesja, której przewodniczył dr Getka-Kenig, obejmowała dwa referaty. Pierwszy, zatytułowany „*Pour la gloire de la Russie et pour le boheur de la Pologne*”. *Voltaire w służbie rosyjskiej propagandy w okresie tzw. sprawy dysydenckiej i pierwszego rozbioru Polski (1767–1772)*, wygłosił dr Jacek Kordel (Wydział Historii UW). Referujący omówił w nim zaangażowanie Woltera na rzecz propagowania w Europie pozytywnego wizerunku Katarzyny II jako obrończyni dysydentów w Rzeczypospolitej (co miało uzasadniać jej ingerencję w wewnętrzne sprawy państwa polsko-litewskiego). Opierając się na korespondencji samego Woltera oraz rosyjskich dygnitarzy, dr Kordel zastanawiał się nad przyczynami prorosyjskiej działalności filozofa, jak i samego zainteresowania imperatorowej jego usługami. Drugi referat pt. *Piemoncki uczony w służbie króla Polski. Carlo Ignazio Montagnini i jego „Réflexions touchant les affaires de Pologne” z 1767 r.* wygłosił dr Jakub Bajer (IHN PAN). Nawiązywał on tematycznie do poprzedniego wystąpienia. Dotyczył bowiem traktatu piemonckiego intelektualisty (i zarazem niższej rangi dyplomaty), który na zamówienie Stanisława Augusta polemizował z prorosyjskimi tekstami propagandowymi na temat sprawy dysydenckiej w Rzeczypospolitej.

Na zakończenie organizatorzy zapowiedzieli, że seminarium będzie punktem wyjścia kolejnych spotkań na podobny temat (np. w szerszej perspektywie chronologicznej, bądź z nieco ściślej określonym przedmiotem) w następnym roku.